

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Academia „Ștefan cel mare”

Facultatea de drept

Secția zi

Catedra „Procedura Penală și Criminalistică”

Disciplina” Drept Procesual penal ”

Teză de An

Tema: Notiuni Generale privind Procesul Penal

Autor:
Student an III
Pluton 131.
Gutu Ion

Coordonator științific:
Lector catedrei :
„Procedură Penală și
Criminalistică”
Master în Drept
Corneliu Burbulea

Chișinău 2007

Cuprins

1. Noțiunea, Esența și Scopul Procesului penal _____ pag.3
2. Funcțiile și Fazele Procesului Penal _____ pag.8
3. Dreptul Procesual Penal și Legătura lui cu alte Ramuri de
Drept _____ pag.12
4. Scurt Istoric al Formelor Procesului Penal _____ pag.14
5. Curtea cu jurați - institut indispensabil al procesului contradictorial
pag.24
6. Încheiere _____ paf.30
7. Bibliografie _____ pag.33

Noțiunea, Esența, și scopul procesului penal

Săvârșirea infracțiunii duce la nașterea raportului juridic de drept penal. Conținutul acestui raport cuprinde dreptul statului de a trage la răspundere penala infractorul și obligația acestuia de a suporta consecințele faptei sale. Pentru a soluționa un atare conflict, ce s-a iscat între stat și infractor, este necesară o activitate succesivă din partea statului. De aceea, în orice stat există organe competente de a soluționa cauzele penale, organe ce desfășoară o activitate denumită *procesul penal*.

Activitatea instanțelor de judecată în soluționarea conflictului de drept penal este principală, dar imposibilă în perioada modernă, fără o activitate permegătoare judecării prin care se descoperă infracțiunea, se identifică infractorii și se administrează probe în scopul tragerii la răspundere penală a vinovaților. Statul organizează combaterea fenomenului infracțional printr-o activitate diversă și complexă a mai multor organe specializate de urmărire penală, procuratura și instanțele de judecată.

Pentru realizarea justiției nu este suficientă doar activitatea de sine stătătoare a organelor competente; în aceste acțiuni sunt atrași sau participă persoane cu drepturi și obligații procesuale ce decurg din faptul săvârșirii infracțiunii, precum și alte persoane care, potrivit legii, sunt chemate să contribuie la rezolvarea cauzei penale.

Prin urmare, justiția penală constituie o parte componentă a unei activități mai vaste și complexe care este procesul penal.

Procesul penal în calitate de categorie juridică a fost definit în literatura de specialitate ca o activitate reglementată de lege, desfășurată de organele competente cu participarea părților și altor persoane, în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită conform vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală.

În alte izvoare doctrinale procesul penal a fost definit ca un sistem de acțiuni al organelor de stat competente și raporturi juridice ce se nasc între aceste organe și participanți, menționându-se „deci, două elemente definitorii, or la aceste două elemente se adaugă și al treilea element „acțiunea procesuale al persoanelor ce participă în cauza penală”. Alte definiții date în literatura juridică de specialitate nu conțin deosebiri esențiale, fiind apropiate de cea enunțată, referindu-se la scopul imediat și mediat al procesului penal. Într-o altă opinie, în doctrina germană, procesul penal se definește ca „o mișcare reglementată de lege a cauzei penale spre emiterea sentinței”

Putem menționa că noțiunea de proces penal unele trăsături specifice care permit a-i lucida esența, a o defini și a o deosebi de alte noțiuni, categorii sau instituții juridice:

1. Procesul penal este în primul rând o acțiune dinamică, evolutivă, care se manifestă foarte complex. În cadrul lui au loc un șir de activități, acțiuni mai restrânse (ex. împărțirea procesului în mai multe faze și etape). Fiecare dintre ele are menirea să propulseze procesul penal spre atingerea scopului său.
2. Procesul penal este o activitate strict reglementată de lege. Toată activitatea procesual penală în ansamblu și instituțiile procesuale sunt reglementate în cele mai stricte limite ale legii. Acesta este justificată de aplicarea unor instituții procesuale cu caracter de constrângere (măsuri preventive, măsuri asigurătorii etc.) care, în cazul aplicării ilegale, pot provoca prejudicii drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.
3. Procesul penal este desfășurată într-o cauză penală. El nu poate fi realizată pe o altă bază decât în cazul în care organul public, competent a realizat procesul penal, este sesizat de existența unei pregătiri a infracțiunii, a tentativei la infracțiune sau a infracțiunii consumate.
4. Procesul penal este o activitate desfășurată numai de organele specializate de stat . acestea sunt, potrivit legii, organele de urmărire penale și instanțele de judecată.
5. În desfășurarea sa, procesul penal include organele publice competente, părțile și alți subiecți. Părțile în procesul penal sunt persoanele fizice sau juridice care au drepturi și obligații provenite din conținutul raporturilor juridice de procedură penală (bănuitul, învinuitul, partea vătămată, partea civila etc.). Alți subiecți sunt persoanele care favorizează desfășurarea procesului penal (martor, expert, specialistul, interpretul etc.).
6. Scopul procesului penal este protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și de acțiuni abuzive din partea organelor judiciare legate de cercetarea infracțiunilor presupuse sau comise, astfel întrucât orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită conform vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.¹

În baza celor expuse putem afirma ca procesul penal constituie o activitate complexă, strict reglementată de lege, desfășurate de organele judiciare la care își dau activ concursul părților ca titulare de drepturi și obligații, cu antrenarea altor subiecți, activitate orientată spre soluționarea părților justă a cauzelor penale.

În art. CPP al RM procesul penal este definit drept: *Procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului cod.*

Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de

¹ Tudor Osoianu “Procedura Penală” Chisinau 2004

răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

Organele de urmărire penală și instanțele judecătorești în cursul procesului sînt obligate să activeze în așa mod încât nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere

Codul de procedura penală, în art.1 prevede expres următoarele scopuri ale procesului penal; protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legală de descoperire a infracțiunii, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsit potrivit vinovăției sale și nici o persoană să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

De aici rezultă că procesul penal are ca sarcină primordială aflarea adevărului cu privire la infracțiune (pe cît e posibil în fiecare cauză) într-o cauză penală, pentru a trage la răspundere penală persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii. Astfel, procesul penal se declanșează pentru constatarea faptului infracțiunii și persoanei vinovate, realizându-se sarcina tragerii la răspundere penală prin aplicarea justă a legii penale, acesta fiind considerat scopul imediat al oricărui proces penal.

Un factor important în activitatea de combatere a fenomenului infracțional este considerat nu atât rigoarea pedepsei penale, cât faptul organizării unui sistem procesual penal menit să nu permită sustragerea de sub brațul drept și ferm al justiției, totodată realizându-se scopul major al procesului-atragerea la răspunderea penală a făptuitorului. Legiuitorul a menționat și alt aspect al represiunii și anume ca aceasta să nu se aplice persoanelor nevinovate, ceea ce poate avea consecințe grave asupra libertății, demnității și intereselor legitime ale persoanei și care contravine exigențelor statului de drept. Prin urmare, concomitent în procesul penal se realizează și sarcina reabilitării persoanei supuse pe nedrept învinuirii sau față de care ce i-au îngrădit unele drepturi, libertăți sau interese legale.

Astfel, procesul penal poate fi definit – prin scopul pe care îl urmărește – cu mijloc de tragere la răspundere penală și mijloc de apărare împotriva unei condamnări neîntemeiate.

Realizându-se scopul respectiv față de infractori și cel de reabilitare față de persoanele nevinovate, procesul penal contribuie la consolidarea legalității și a ordinii de drept, la ocrotirea intereselor societății, a drepturilor și libertăților cetățenilor, fiind un mijloc de realizare a justiției și deci un factor al stabilității societății. Totodată procesul penal are un rol preventiv general față de persoanele neangajate în activități infracționale, contribuind la prevenirea sau reducerea infracțiunilor în cazul când se realizează eficient sarcinile sale. Procesul penal se declanșează sau

continuă în privința unui decedat numai pentru reabilitarea acestuia, iar revizuirea procesului penal în urma descoperirii unor împrejurări se face pentru reabilitarea unui condamnat, nefiind limitată de nici un termen sau decesul condamnatului – alin.(4) al art.458 din CPP al RM.

Dreptul penal nu-și poate îndeplini scopul doar prin simpla incriminare sub sancțiunea pedepsei, a faptelor periculoase pentru societate. Este nevoie de drept procesual penal pentru realizarea acestuia.

Asigurarea procesului penal a inevitabilității tragerii la răspundere penală ori de câte ori se săvârșește o infracțiune, precum și excluderea unei condamnări nedrepte are o funcție educativă specială față de participanții la proces și educativă față de persoanele neangajate în activitatea procesuală. Activitatea procesuală penală își atinge pe deplin rolul educativ, dacă pe parcurs inculpatul ajunge la înțelegere corectitudinii justiției și spiritul de dreptate încorporat în hotărârea pronunțată. Astfel procesul penal contribuie la educarea cetățenilor în spiritul respectării neabătute a legilor și Constituției RM așa cum este arătat în alin. (2) al art. 2 din CPP.

Din cele relatate mai sus conchidem ca procesul penal are drept scop imediat constatarea rapidă și completă a faptelor infracționale, pentru a trage la răspundere penală persoanele vinovate în condiții ce ar exclude pedepsirea inocenților, precum și drept scop general (indirect) consolidarea legalității și ordinii de drept, prevenirea și lichidarea infracțiunilor, ocrotirea intereselor societății, a drepturilor și libertăților cetățenilor și educarea acestora în spiritul respectării legii.

Funcțiile și Fazele Procesului Penal

În cadrul procesului penal sunt realizate funcții specifice. Prin *funcții procesual penale* înțelegem căile, direcțiile sau orientările de desfășurare a activității procesuale.

În proces penal modern deosebim trei funcții de bază:

Funcția acuzării (a învinuirii) este exercitată și realizată, în principal, de procuror prin promovarea unor acte cum ar fi : începerea urmăririi penale, punerea în mișcare a acțiunii penale, trimiterea în judecată, susținerea acuzării în fața instanței de judecată, formularea concluziilor de condamnare, exercitarea căilor de atac etc.

Funcția de acuzare poate fi definită ca imperativa în dezbaterile judiciare a cauzei penale, ca direcție de activitate reglementată de lege a subiecților acuzării (procurorul, partea vătămată), abilitați cu drepturi de a-l demasca pe inculpat de comiterea unei fapte pasibile de pedeapsă și întemeierea răspunderii penale a inculpatului.

Procurorul participă la ședința judiciară în calitate de exponent al funcției de acuzare. Acuzatorul trebuie să demonstreze în fața judecății temeinicia acuzării. La realizarea acestei funcții contribuie și partea vătămată care, alături de procuror, se situează pe pozițiile acuzării. Rolul părții vătămate sporește în cazuri de acuzare particulară sau privată. Când urmărirea penală începe în baza plângerii părții vătămate (art. 276 CPP).

Funcția apărării o exercită, în principiu, pentru sine fiecare parte, realizându-se drepturile procesuale. *Apărarea – activitate procesuală efectuată de partea apărării în scopul combaterii, în tot sau în parte, a învinuirii ori a atenuării pedepsei, apărării drepturilor și intereselor persoanelor bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni, precum și a reabilitării persoanelor supuse ilegal urmării penale* (art. 6 alin. 1 pct. 3 CPP)

La aceasta se adaugă și contribuția organului judiciar, care prin atitudinea sa activă și în baza principiului oficialității asigură respectarea, garantarea și exercitarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor. Un rol important îi revine apărătorului, care realizează asistență juridică calificată sau reprezintă părțile în proces, potrivit condițiilor prevăzute de lege.

Funcția de apărare este acea activitate procesuală ce are ca obiect promovarea și exercitarea dreptului de apărare – drept recunoscut învinuitului, inculpatului și oricărei alte părți în procesul penal, de către ele însele ori prin beneficiere prin asistență juridică a altor persoane în toate fazele procesului penal sau de condamnare a inculpatului.

Funcția soluționării cauzei penale aparține, în condițiile și limitele legii, numai instanței de judecată. Astfel, soluționarea propriu-zisă care are loc în fața judecării, este o funcție realizată exclusiv de instanță de judecată prin pronunțarea definitive de achitare, de încetare a procesului penal sau de condamnare a inculpatului.

Realizarea funcțiilor diametral opuse în procesul penal de acuzare și constituie condiția stabilirii adevărului obiectiv de către instanță de judecată, care depășește interesele părților și urmărește îndeplinirea funcției proprii – soluționării cauzei penale.

Alte funcții relevate de specialiștii în materie se manifestă în procesul penal ca mijloc de realizare a funcțiilor de bază, fiind calificate drept auxiliare sau secundare. În procesul penal se disting următoarele funcții auxiliare:

- a) **funcția de supraveghere a respectării legilor** în cursul procesului penal, exercitată de instanța de judecată (de ex. Legalitatea aplicării măsurii preventive, arestul, sau a refuzului de a începe urmărirea penală);
- b) **funcția soluționării acțiunii civile** ce se manifestă prin repararea prejudiciului material cauzat de infracțiune;
- c) **funcția de furnizare a probelor**, care este legată de declarațiile unui martor, de prezentarea concluziilor de către experți etc.

- d) **funcția de favorizare a procesului penal**, legată de antrenarea unor subiecți, care într-un fel dau altul, înlesnesc soluționarea cauzei penale (de ex. Chemarea specialistului pentru acordarea ajutorului la administrarea probelor etc.) ;
- e) **funcția de educație și de prevenire** ea poate fi demonstrată parțial prin următorul exemplu: o ședință de judecată, bine organizată într-o cauză penală, poate servi ca lecție de morală și educație cu mult mai eficient decât o lecție pregătită și ținută anume în acest scop.

Din cele expuse mai sus, reiese că funcțiile procesului penal au un caracter corelativ, se pătrund reciproc și nu se limitează numai la activitatea unui singur subiect.

Sistemul acțiunilor procesuale penale este divizat în următoarele faze obligatorii: urmărirea penală, judecarea cauzei în prima instanță și executarea sentinței.

Fazele facultative ale procesului penal sunt: examinarea cauzei în urma exercitării căilor ordinare de atac (în apel și recurs); examinarea cauzei în urma exercitării căilor extraordinare de atac (recursului în anulare și revizuirea procesului).

Art.274 din CPP reglementează modul de începere al urmării penale.

Urmărirea penală constă în faptul efectuării actelor procesuale și de investigare operativă de către organele de urmărire penală în scopul stabilirii circumstanțelor cauzei, administrării și verificării probelor, identificării persoanelor vinovate de săvârșirea infracțiunii se întocmește rechizitoriul, care se confirmă de procuror și cauza se transmite în judecată, având efectul deferirii inculpatului justiției

Judecarea cauzei în prima instanță este a doua fază a procesului, care începe o dată cu sesizarea instanței și cuprinde toate activitățile procesuale desfășurate fondului cauzei. Faza dată este recunoscută ca fiind principală în procesul penal datorită examinării de către instanța de judecată a probelor administrate de către părți în condiții de contradictorialitate soluționând conflictul de drept penal prin constatarea vinovăției persoanei prin sentința de achitare. Momentul final al fazei judecării cauzei în prima instanță este pronunțarea sentinței.

Judecarea cauzei în urma examinării căilor ordinare de atac este o fază facultativă, care poate urma după judecarea cauzei în prima instanță, dar, în esență, poate fi considerată tot judecarea cauzei penale sau examinarea dosarului de către judecători în cazul când părțile , procurorul și alți participanți nu sunt satisfăcuți de soluția dată de instanța de fond și atac hotărârea în cază cu apel sau recurs, inițiind un control judecătoresc ierarhic superior sub aspecte de fapt și de drept, pentru repararea erorilor judiciare. Apelul și recursul sunt două căi ordinare de atac exercitate de titularii acestui drept împotriva hotărârea nedefinitive, cauza parcurgând judecarea în apel la instanță superioară cu soluția dată de instanță în apel.

În unele cazuri prevăzute de lege, când hotărârilor instanței de fond cu pot fi atacate cu apel, cauza penală poate parcurge doar judecarea în recurs, existând în acest sens o singură cale ordinară de atac; nefolosirea căilor de atac în termene prevăzute de lege implică intrarea în vigoare a hotărârilor judecătorești, care sunt executorii.

Executarea hotărârilor judecătorești este o faza obligatorie a procesului penal, care începe o dată cu rămânerea definitivă a hotărârilor judecătorești și cuprinde activitățile instanței de judecată de punere în aplicare a acestora. Precum și soluționarea unor chestiuni apărute în timpul și după executarea pedepselor penale. Astfel, în faza dată instanța soluționează chestiunile privind amânarea executării sentinței, eliberarea de pedeapsă din cauza bolii, executarea sentinței în cazul când exista și alte sentințe neexecutate, de asemenea, soluționează cererile de stingere și reabilitare înainte de termen, precum și alte chestiuni (art.569 CPP)

Examinarea cauzei penale în urma exercitării căilor extraordinare de atac este o faza facultativă a procesului penal care se poate desfășura. În funcție de existența unor împrejurări deosebite, împotriva hotărârilor judecătorești definitive, pentru a corecta eventualele erori din activitatea jurisdicțională anterioară. Căile extraordinare de atac în procesul penal Republicii Moldova sunt în anularea și revizuirii procesului.

Dreptul Procesual Penal și Legătura lui cu alte Ramuri de Drept

Dreptul procesual penal, fiind o ramură de drept, este o parte componentă a sistemului dreptului și are multiple conexiuni cu alte ramuri de drept. Procesul penal este procedura prin care poate fi realizat dreptul penal. Asemenea dreptului penal care ocrotește diverse valori ale societății, dreptul procesual penal intervine de fiecare dată pentru realizarea justiției în orice situație când se atentează la viața persoanei, la proprietatea ei sau a statului, la drepturile politice ș.a. În continuare propun analiza unor aspecte mai importante ce vizează legătura dintre procesul penal și ramurile de drept ce interacționează mai frecvent în procesul înlăpturii justiției penale.

Dreptul procesual penal și dreptul constituțional: constituția RM, ca lege fundamentală a statului, conține temeiul legislativ al procedurii penale. Constituția consacră expres în normele sale accesul liber la justiție (art. 20), prezumția nevinovăției (art. 21). Capitolul IV din Constituție „Autoritatea Judecătorească” reglementează o serie de raporturi care sunt desfășurate în Dreptul Procesual Penal; în art. 25 și 26 al Constituției RM este recunoscut libertatea individuală, siguranța persoanei și dreptul la apărare; în art. 29 – inviolabilitatea domiciliului; art. 30 – secretul la corespondență. Dreptul procesual penal este o ramură de drept care prescrie forma și condițiile în care se înlăptuiește justiția, atât în scopul apărării membrilor societății de atentate împotriva drepturilor constituționale ale indivizilor, cât și în scopul limitării pe cât e

posibil a încălcării aceluiași drepturi când titularul lor este o persoană bănuită, învinuită sau inculpată.

Dreptul procesual penal și dreptul penal: legătura dintre dreptul procesual penal și dreptul penal este evidentă datorită structurii și metodelor de realizare a acestor ramuri de drept. Dreptul este ramură ce stabilește valorile sociale care necesită a fi protejate de normele juridice penale. Prin natura sa dreptul penal este dreptul material care poate să-și atingă scopurile doar prin existența și aplicabilitatea dreptului procesual penal. Dreptul penal și-ar pierde utilitatea existenței dacă aplicarea și realizarea lui ar fi lăsate în seama unei implementări diferite de către diferiți subiecți de drept. Astfel, procesul penal este ramura de drept ce propune formele și metodele unice, imperative de îndeplinire a justiției penale.

În literatura de specialitate legătura inseparabilă a dreptului procesual penal cu dreptul penal este apreciată astfel: „Dreptul penal fără procedura penală este un cuțit fără mâner, iar procedura fără drept penal este un mâner fără tăiș”.

Dreptul procesual penal și dreptul procesual administrativ: procesul unic de realizare a justiției condiționează existența organelor unice de îndeplinire atât a justiției penale, conform procesului penal, cât și a justiției civile în cazul procesului civil. În instanțele judecătorești de prim nivel (judecătoriile de sector) judecătorii examinează cauzele penale și civile ca reprezentanți plenipotențiali ai statului în domeniul îndeplinirii justiției. Atât procedura penală, cât și procedura civilă sunt ghidate de principii generale comune (principiul legalității, al accesului liber la justiție, al egalității părților, al imparțialității judecătorului și garantarea apărării intereselor proprii).

Distincția este dictată de ramurile de drept material (drept penal, drept civil), care constituie temeiul juridic al intervenirii ramurilor de drept procesual.

În procedura penală este admisă, prin lege, instituția acțiunii civile care poate aduce în procedura penală elemente și principii ale procedurii civile, astfel realizându-se o interacțiune care avantajează părțile implicate într-un proces penal, cărora le este soluționat și litigiul civil conex cu fapta infracțională care l-a provocat, cu toate aceste tangențe, dreptul procesual penal și dreptul procesual civil rămân a fi două ramuri distincte de drept, care se manifestă prin multiple deosebiri în plan instituțional, conceptual, organizatoric și structural.

Dreptul procesual penal dreptul administrativ: aceste ramuri de drept cunosc o legătură strânsă mai ales prin procedura asemănătoare de judecare a cauzelor. Dreptul administrativ cuprinde, în cercul de subiecți al ramurii sale, organe cu atribuții și în procedură penală (de ex. Poliția, departamentul vamal etc.). Pe parcursul procesului penal ofițerii de urmărire penală desfășoară activitate de urmărire penală reglementată de *Codul de procedură penală*. În cazul investigării unor cauze penale nu se exclud situațiile de recalificare a faptei pretinse a fi penală în

una administrativă, prin aplicarea sancțiunii conform Codului cu privire la contravențiile administrative, fiind utile și admisibile acțiunile realizate și probele administrate conform procedurii penale.

Dreptul procesual penal cunoaște o interacțiune cu toate ramurile de drept. O infracțiune savârșită împotriva unui obiect ocrotit de lege penală și care este, de asemenea, obiect de reglementare a altei ramuri de drept, indisolubil se combină și dreptul procesual penal care ține cont de specificul reglementării și oferă mijloace necesare descoperirii infracțiunii cu respectarea normelor juridice din alte ramuri de drept.

Scurt Istoric al Formelor Procesului Penal

Istoria statului și a dreptului universal cunoaște mai multe tipuri istorice ale procesului penal, cele mai principale fiind următoarele:

- 1) **procesul penal sclavagist;**
- 2) **procesul penal feudal;**
- 3) **procesul penal burghez;**
- 4) **procesul penal modern.**

Fiecărui tip de stat și de drept îi revine o formă sau alta a procesului penal. Formele procesului penal sunt determinate de ansamblul particularităților specifice ce determină aceasta sunt determinate de ansamblul particularităților ce determină aceasta activități, ca un fenomen deosebit la diferite etape de dezvoltare a statului și societății. În funcție de rolul organelor de desfășurare anumite activități procesuale, de mijloacele de probă și principiile de apreciere a probelor, de sarcina probațiunii în proces și de alte particularități, diferențiem câteva forme ale procesului penal: *privat acuzatorial*, *inchizitorial*, *contradictorială* și *mixtă*. Fiecărui tip istoric de proces îi sunt caracteristice mai multe forme printre care o formă dominantă (de ex: în procesul penal sclavagist – forma privat acuzatorială, iar în cea feudal – forma inchizitorială). Între tipurile istorice de proces și formele este o legătură strânsă, unde tipul determină formele, fapt ce a dus uneori la confundarea acestor categorii ca noțiuni identice.

Dezvoltarea istorică a formelor procesuale penale este analizată în literatura de specialitate în ordinea apariției, dezvoltării și schimbării tipurilor istorice de proces, menționându-se că una și aceeași formă poate fi întâlnită la mai multe tipuri istorice, dar cu aspecte specifice perioadei respective.

În literatura de specialitate este larg răspândită opinia, conform căreia forma primară a procesului a fost forma **privat-acuzatorială**. Conform acestei opinii, procesul se începe din voința părții vătămate și decurge în forma unei competiții între părți în fața judecății pasive.

Conform opiniei mai multor istorici, un astfel de proces exista încă până la apariția statului. Numai după o perioadă îndelungată de timp, societatea, statul a început să-și asume funcția persecutării active a infractorilor, și în așa mod a apărut o nouă formă a procesului, anume cea inchizitorială. O astfel de schemă a apariției și dezvoltării procesului este creată cu ajutorul “considerentele teoretice” ce se contrazic considerabil cu realitatea.

În Roma și Grecia antică sclavagiste dreptul la intentarea procesului în instanță îl aveau numai cetățenii Romei sau Atenei, care nu era lipsiți de drepturi. În calitate de reclamant putea fi orice persoană. După demersul făcut de un sclav putea fi pornite numai cauzele cu privire la infracțiuni contra statului. În caz dacă demersul confirmă, sclavului se acordă libertate și statul îi plătește stăpânului costul acestuia.

Procesul pena **acuzatorial** este caracterizat, în primul rând, prin modul de sesizare a organului de judecată. Dreptul de a sesiza direct un organ de judecată îi revenea, pe vremuri, victimei și provine de la ideea primitivă, dominantă la momentul respectiv, de răzbunare a victimei împotriva infractorului. Acest drept al păgubașului sau al victimei, adică al unui acuzator privat, a fost acordat ulterior și persoanelor (rudele apropiate), care au devenit acuzatori populari. Fără acuzator privat sau popular nu era posibilă începerea și desfășurarea procesului penal. Acuzatorul privat sau popular se află pe poziții egale față de acuzat, desfășurând o dispută publică, orală și contradictorială în fața de organul de judecată, care era compus din judecători și cetățeni, având rolul de arbitru într-o atare dispută. Acuzatorul administrea probele apărării și susținea apărarea. Organul de judecată avea obligația de a veghea respectarea formelor de judecată și de a da hotărârea, după concluzia la care ajungea ca urmare a dezbaterilor dintre acuzatori și acuzat.

Regimul acuzatorial al procesului penal a existat, în antichitate și la începuturile evului mediu. În antichitate erau folosite ca probe recunoașterea acuzatului, relatările martorului, jurământul depus pentru buna reputație a părții în proces. Procesul privat acuzatorial se referă la cauzele în care au fost atinse interesele statului de către un cetățean. A intenta procesul public acuzatorial nu primea nici o recompensă morală în caz dacă câștiga procesul. Începerea procesului privat – acuzatorial impunea o responsabilitate deosebită față de acuzator privind argumentele învinuirii.

Astfel, renunțarea la învinuire avea consecințele încetării procesului cu sancționarea acuzatorului cu o amendă, privarea de dreptul de a intenta și a susține învinuirea, iar recunoașterea vinovăției sau părăsirea judecății de către învinuit avea drept consecință încheierea procesului cu condamnarea.

Prezentarea probelor este o obligație a părților la susținerea învinuirii sau apărării în instanța de judecată. Faza de urmărire penală lipsea, iar baza acuzatorului avea împuternicirea de a aduna probe și-n mod forțat, în baza unei împuterniciri speciale de la pretorul roman. Învinuitul

se află, de regulă, în stare de libertate, pregătindu-se de apărare de sine stătător sau prin intermediul apărătorilor, care în Roma se împărțeau în mai multe categorii: *avocați*, *laudatores* și *patroni*. Procesul privat acuzatorial este caracterizat de faptul că procedura de judecată era deschisă și se desfășura în condiții de contradictorialitate, unde părțile prezentau probele necesare.

Sistemul probatoriu al procesului privat – acuzatorial în Grecia Antică include (după Aristotel) cinci categorii de mijloace de probă: legile (unde părțile trebuiau să-și motiveze dreptatea), dispozițiile martorului (martori erau considerați numai oameni liberi), recunoașterea, tortura (robii erau de obicei interogați cu aplicarea torturii) și jurământul. Specific pentru sistemul probatoriu al acestei forme de proces este folosirea frecventă a ordaliilor. În procesul acuzatorial din prima perioadă a feudalismului, probele au căpătat un puternic pronunțat religios, utilizându-se așa numite „semne ale Dumnezeui” ordării (probă apei fierte, proba focului, proba fierului înroșit), bazate pe concepții mistice și religioase despre adevăr, precum și practicarea duelului judiciar între părți sau între reprezentanții lor, cunoscut și în Dacia ca mijloc de soluționare a litigiilor. Judecătorul hotărașu potrivit „voinței lui Dumnezeu”.

Forma privat – acuzatorială s-a dezvoltat, regășindu-se și în procesul penal modern pentru unele inacțiuni cu un pericol social neînsemnat, instituindu-se printr-o procedură deosebită cu introducerea plângerii prealabile direct în instanța de judecată. Lista infracțiunilor pentru care procesul penal începe numai la depunerea plângerii de către persoana vătămată direct instanței de judecată variază în funcție de stat și politica acestuia în material penală. Astfel de cauze penale inițiate și susținute în instanța de judecată de către persoana vătămată au fost numite în doctrina sovietică cauze de învinuire privată.

Art. 276C.P.P. R.M. prevede cauzele penale care pot fi intentate numai în urma plângerii prealabile a victimei în cazul infracțiunilor prevăzute de Codul Penal în art 152 alin. 1, 155, 157 alin. 1, 161, 170, 177, 179 alin.1 și 2, 193, 194, 197 alin. 1, 200, 202, 203, 204 alin. 1, 274 precum și furtul avutului proprietarului săvârșit de soț, rude, în paguba tutorelui, ori de cel care locuiește împreună cu partea vătămată sau este găzduit de aceasta se intentează pe baza plângerii părții vătămate.

La împăcarea părții vătămate cu bănușitul, învinușitul sau inculpatul în cazurile indicate, procesul penal încetează. Procedura în astfel de procese este generală. Împăcarea este personală și intervine până la ramânerea definitivă a hotărârei.

Prin ramare, procesul privat – acuzatorial întru totul este determinat de voința celui vătămat de a-l atrage la răspundere penală pe cel vinovat de savârșirea infracțiunii, iar o particularitate a acestei forme este admisibilitatea împăcării părților atât pe cale extrajudiciară –

prin renunțarea la orice formă de jurisdicție, cât și pe cale judiciară – prin procedura de împăcare.

Procesul penal acuzatorial a fost aplicat cu unele trăsături specifice la greci, romani, la unele popoare barbare, iar în timpul răzmerițelor feudale – în fața justiției senioriale. În linii mare, procesul acuzatorial a fost cunoscut în perioada feudală și-n țările românești.

Dacă procesul penal acuzatorial a constituit, pentru acuzat, o anumită garanție în ceea ce privește dreptul său la apărare, cu toată cruzimea unor mijloace folosite, acesta nu putea totuși să asigure o represiune fermă în toate cazurile de savârșirea a infracțiunilor. În lipsa inițiativei din partea victimei sau acuzatorului popular a căror tăcere putea fi ușor obținută, nu orice infracțiune săvârșită putea fi pedepsită. De asemenea, lipsa unor cercetări preliminare judecătii producea dificultăți la dovedirea vinovăției unui acuzat direct în judecată.

Întărirea monarhiei absolute, în perioada feudalismului dezvoltat, impunea oficializarea activității de represiune a infracțiunilor, deoarece potrivit unor considerente, periclitau nu numai victima, ci și statul, pedeapsa aplicată la sesizarea victimei era în contradicție cu noua ideologie în acest domeniu al vieții sociale, din care cauză procesul penal necesita reorganizare. Acest proces, după procedura de investigații desfășurată de persoana însărcinată oficial cu descoperirea și cercetarea infracțiunilor, a fost denumit **inchizitorial**.

Procesul inchizitorial apare odată cu dezvoltarea caracterului oficial al procedurii vechi *privat – acuzatorială* prin excluderea principiului egalității părților, prin negarea drepturilor elementare ale învinutului, care devine obiect examinării fiind supuse cele mai crude tratări (tortura, arestarea și procesul secret) prin negarea dreptului victimei de a acuza și înlocuirea lor cu voința impersonală a legii în baza căreia se desfășura procesul; prin negarea poziției judecătorului legat de teoria probelor formale impuse de legiuitor; prin înlocuirea noțiunii de învinuire cu noțiunea de motive de pornire a procesului.

Treptat procesul privat – acuzatorial a fost înlocuit cu procesul inchizitorial pentru o serie de infracțiuni grave. Chestiunea tragerii la răspundere penală nu mai este un drept privat, ci un drept public, realizat de către organele statului. Deși procesul inchizitorial este tipică perioadei feudalismului, aspecte de “inquizito” – investigație, în vederea cautării probelor de către judecător se întâlnesc în Roma în perioada monarhiei prin faptul efectuării cercetărilor de către șeful poliției și susținerea învinuirii în fața judecătii prefectului orașului pentru diferite crime grave, cumulându-se funcțiile de învinuire și judecată.

Forma inchizitorială este specifică procesului penal în provinciile romane, unde guvernatorul avea atribuții administrative și judecătorești, exercitate în teritoriu de către magistrați superiori, forma privat – acuzatorială fiind inefficientă din cauza criminalității crescând de determinarea de agresiune Imperiului Roman contra teritoriilor ocupate.

Elementele de proces inchiuzitorial se foloseau din cele mai vechi timpuri la judecarea cauzelor penale privind infrațiuni flagrante (în cazul judecării infractorului la locul săvârșirii infrațiunii) și infrațiunilor urmărite de strigătul sau învinuirea obștească, iar izvorul principal al procesului inchiuzitorial este recunoscut procesul ecleziastic (*canonic*) care s-a răspândit în Europa în sec. XI – XII și asupra procesului laic. Procesul inchiuzitorial este forma procesuală de bază în Europa de Vest în sec. XI – XII și este menționat în majoritatea culegerilor de obiceiuri locale și în unele documente din această perioadă.

Elementul de bază al acestui proces este, în primul rând, identitatea procedurii în cazurile judecătorești penale și civile. Orice cauză era prezentată ca p dezbateri publică dintre cel ofensat și cel care a ofensat, indiferent de fapt cum se numesc ei: reclamant și reclamat, acuzat și acuzator. Aceasta dezbateri avea loc în fața judecătii, în formă orală și procedee strict stabilite de cutumele feudale. Părțile au aceleași drepturi procesuale una față de alta și față de judecător. În cazurile penale condamnatul se pedepsește, iar în cazuri de achitare, pedeapsa este aplicată față de acuzator. Părțile duc personal procesul, făcând toate declarațiile și obiecții necesare. Cuvintele spuse de el joacă un rol deosebit: hotărârea judecătii trebuie să se bazeze numai pe cuvintele spuse de părți. Aceasta este una dintre principiile esențiale, de multe ori menționat în izvoare. Această regulă persista pe parcursul câtorva secole, și noi o întâlnim în practica judiciară a sec. XIII – XVII.

Procesul inchiuzitorial este specific și dreptului medieval din Moldova și Țara Românească, unde domnitorul delega un dregător care trebuia să cerceteze și să judece o pricină după indicațiile date din porunca domnească, precum și să execute hotărârea luată, iar marii dregători cercetau și judecau pricinile penale și fără delegație, având o competență de judecată proprie materială și personală, cumulându-se astfel funcțiile de urmărire, învinuire și judecată. Începerea cercetării din oficiu de către marii dregători, în cazul săvârșirii infrațiunilor grave (omor, tâlhării) se făcea atât în interes public pentru stabilirea dreptății, cât și din interes material, datorită faptului însușirii de către judecător a valorii pedepselor pecuniare date pentru infrațiuni private, precum și posibilitatea (până în sec. XVII – lea) de “răscumpărare a capului” de către cel condamnat la moarte prin plata gloabei domnitorului sau marelui vornic.

O particularitate a procesului inchiuzitorial din Principatele românești era obligația statului de a prinde răufăcătorii prin urmărirea lor până la hotarul statului vecin, unde urmărirea răufăcătorului este dată în sarcina aceluia stat; cine va pierde urma va plăti dușegubina. O altă trăsătură specifică a procesului inchiuzitorial, cunoscută vechiului drept românesc, este neadmiterea încetării procesului prin împăcarea părților, chiar și-n cazul când s-a pornit cazul în urma plângerii părții vătămate. Astfel, izvoarele istorice de drept relatează elocvent cazuri de răpiri de femei:”când va marturisi muiara sigur de va dzice cum s-au răpit cu voia ei, pentru să

scape răpitorul de cercetarea morții, atuncea se cade să cerceteze bine județul să nu fie tocmeala părinților răpitorului sau a rudelor lui”.

Chiar în cazul infracțiunii „sduitului” (insultei) se menționa că „ se scriu mai sus, arată cum cel suduit au iertat pri cel l-au suduit, înainte până a nu intra acele cuvinte în urechile județului. Iară de-l va ierta după ce va fi înțeles județul, atuncea nu se cheamă iertare aceea sudalmă”. Iertarea infractorului de către victimă sau în urma despăgubirilor primite atrăgea, de obicei, transformarea pedepsei capitale în amendă, dar nu absolvirea de la pedeapsă penală. Domnul aprecia, dacă era cazul să fie răscumpărat capul infractorului în funcție de antecedentele infractorului, dar nu cel vătămat rudelor lui.

Specific procesului inchiuzitorial european în Franța, Germania (sec. XV-XVIII) este sistemul probelor legale³¹ în stabilirea adevărului într-o cauză penală ce atribuie judecătorului rolul de a constata existența probelor care aveau forță probantă dinainte stabilită. În sens contrar, procedura penală din Moldova și Țara Românească în sec.XV-XIX a cunoscut sistemul probelor de convingere, ce presupunea că proba administrată nu-l silește pe judecător să achite sau să condamne, în funcție de împrejurările cauzei, ci să soluționeze cauza conform convingerii judecătorului. În sistemul probatoriu din Principatele române predomina proba testimonială: mărturisiri simple și sub jurământ ale părților sau ale martorilor, precum și ale juraților penali, unde persistă ideea arhaică a dezvinovățirii subiective, prin solidarizarea efectivă, globală și nemotivată strict rațional.³²

În materia folosirii probei cu martori în vechiul drept românesc deseori s-a aplicat principiul *testis unus testis nullus*,[^] precum și o serie de norme juridice sociale: morale, religioase, stipulate în manualul de legi al lui Mihai Fotino din 1765 și în alte izvoare³⁴ ce redau elocvent particularitățile dreptului feudal.

Recunoașterea vinovăției de către învinuți, în procesul inchiuzitorial, avea o importanță deosebită, considerându-se „regina probelor”. Pentru dobândirea acestei declarații se aplica frecvent tortura. O serie de izvoare istorice de drept din Europa medievală reglementează expres condițiile interogării cu aplicarea forței, care este o particularitate a procesului inchiuzitorial. Tortura ca mijloc folosit la interogarea învinutului a fost prevăzută și în Principatele române,³⁵ deși recunoașterea învinuirii era apreciată de către judecător cu luarea în considerație și a altor probe, iar prin textul de lege „mărturisirea o va face de bunăvoie și va fi întovărășită cu așa fel de întâmplări, al căror adevăr se dovedește din curgerea pricinii”.³⁶ Astfel s-a încercat a limita aplicarea torturii în procesul penal românesc.

O altă particularitate distinctă a procesului inchiuzitorial este faptul neaplicării principiului prezumției nevinovăției învinutului, care se străduia să-și dovedească nevinovăția. În vechiul proces românesc mai ales în procedurile judecătorești, unde sarcina probei era trecută în seama

acuzatului pentru dezvinovățire, neaplicându-se regula *onus probandi incumbit ei qui dicit non ei qui negat*?

Inexistența principiului prezumției nevinovăției persoanei în procesul inchiuzitorial se manifestă și la etapa dării sentinței. În funcție de stabilirea deplină a vinovăției, se pronunță în mod tradițional condamnarea sau achitarea, iar în cazul insuficienței probelor se dădeau soluții respective; învinuitul era lăsat sub învinuire pe un termen nedeterminat în baza sentinței specifice *{leplus ample informe}*TM, întâlnită în Franța conform „Marei ordonanțe penale” din 1670. Procesul inchiuzitorial, fiind desfășurat în formă scrisă și secretă, excludea elementul de contradictorialitate, respectiv și participarea apărătorului.

Astfel, apărătorul, în procesul inchiuzitorial francez, nu se admitea decât în cazuri excepționale, motivându-se că „învinuitul trebuie să răspundă personal, fără a apela la ajutorul reprezentantului”, pentru a nu admite împiedicarea aflării adevărului. Forma inchiuzitorială se regăsește în procesul modern în statele sistemului de drept continental în faza urmăririi penale, cu o serie de modificări determinate.

Spre deosebire de procesul acuzatorial, sesizarea organului de judecată a fost încredințată unui funcționar public (magistrat), care reprezenta puterea statului. Instanța de judecată era constituită numai din judecători de profesie, care au obținut un rol activ în realizarea procesului penal, adică acționau din propria inițiativă pentru cunoașterea faptelor, independent de poziția părților. Judecata se desfășura în secret, în scris și în contradictoriu, dreptul la apărare fiind restrâns. În procesul probațiunii se admitea un sistem de probe legale, a căror valoare era stabilită în prealabil de lege. Esența probelor o alcătuea mărturisirea acuzatului care putea fi obținută prin tortură.

Dacă procesul penal inchiuzitorial asigură mai bine reprimarea infracțiunilor, organele de stat având obligația de a acționa din propria inițiativă în acest scop, atunci dreptul la apărare al acuzatului era mai slab asigurat, deoarece secretul cercetărilor preliminare îl lipsea de o apărare eficientă, și nu i se aduceau la cunoștință nici probele de acuzare. Deși necorespunzător din punct de vedere științific, sistemul probelor legale constituia totuși un progres față de competițiile judiciare și ordalii.

Procesul inchiuzitorial în forma sa clasică a apus încă în sec. al XIX-lea, la aceasta contribuind revoluțiile democratice. Drept exemplu ne poate servi situația Franței, unde în urma revoluției s-au produs schimbări majore în domeniul procedurii penale, fiind introduse noi instituții juridice precum Curțile cu Jurați, publicitatea, egalitatea tuturor în fața judecării, examinarea orală a cauzei etc, adică elementele definitorii ale procesului contradictorial.

Procesul penal mixt a constituit o reacție împotriva exceselor procesului inchiuzitorial, condamnat de ideile noi ale secolului al XVIII-lea, premergătoare revoluției burgheze din Franța. Acest tip de proces s-a format din îmbinarea în faza cercetărilor prealabile a trăsăturilor procesului

inchizitorial cu trăsăturile procesului acuzatorial în faza de judecată. Și, în mod corespunzător, etapa premergătoare judecării se desfășura în secret, în scris și necontradictoriu, iar ședința de judecată era publică, orală și contradictorie.

Tortura a fost, oficial, abolită. În locul sistemului probelor legale a fost adoptat sistemul probelor libere, aprecierea lor făcându-se potrivit convingerii intime a judecătorilor. Unele elemente acuzatoriale pătrund și în faza cercetărilor prealabile, spre exemplu, participarea apărătorului la întocmirea unor acte de urmărire penală, iar elemente inchizitoriale pătrund în faza de judecată - ședința de judecată secretă în unele cazuri. Actualmente procesul penal mixt este caracteristic pentru Franța, Germania etc. Sub aspectul evolutiv, procesul penal mixt a constituit un progres față de cele mai vechi.

Deși Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea S.S. al R.S.S.M. din 24 martie 1961, intrat în vigoare de la 1 iulie al aceluiași an, a suferit multe modificări și completări din momentul intrării în vigoare, mai cu seamă în perioada anilor 1991-2003, totuși el a păstrat un șir de trăsături inchizitoriale, mai ales în faza de cercetare prealabilă.

Legea nr. 205-XV *Cu privire la punerea în aplicare a Codului de procedura penală al Republicii Moldova din 29.05.2003* pune în aplicare Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003⁴¹ care a intrat în vigoare la 12 iunie 2003.

Realitățile actuale nu ne mai permit să purtăm discuții privind un sistem pur inchizitorial care se presupune că ar fi în țările dreptului continental, inclusiv în Republica Moldova, întrucât constatăm existența unui sistem mixt, care s-a cristalizat în virtutea contaminării elementelor favorabile ale ambelor sisteme de drept⁴². De asemenea nu este clarificată pe deplin contradictorialitatea și egalitatea părților în fazele de judecată. Aceasta ne permite să calificăm procesul penal din Republica Moldova ca proces de tip mixt.

Procesul penal **contradictorial** a apărut și s-a dezvoltat în Anglia, S.U.A., Canada. El se realizează pe principiul egalității părților și al diferențierii funcțiilor de învinuire, apărare și soluționare a cauzei penale. Acuzatorul public are sarcina probării vinovăției învinuitului (inculpatului). În procesul penal contradictorial organele de drept ce efectuează urmărirea penală (procuratura, poliția, organele de securitate a statului) nu au obligația să adune probe în favoarea învinuitului, dar totodată trebuie să dezvăluie datele de fapt care confirmă nevinovăția învinuitului. Învinuitul, la rândul său, întreprinde măsuri active cu ajutorul avocatului pentru a se apăra.

Completul de judecată este de obicei foarte pasiv și joacă rolul unui arbitru între învinuire și apărare.

Decizia instanței de judecată depinde de poziția părților (de ex. recunoașterea vinovăției de către inculpat exclude ancheta judecătorească și instanța dă o sentință de condamnare). Refuzul

acuzatorului de la acuzare determină achitarea inculpatului. Contradictorialitatea se manifestă mai accentuat la examinarea cauzelor penale de către curtea de jurați.

Curtea cu jurați - institut indispensabil al procesului contradictorial

Deși în Republica Moldova institutul Curții cu jurați nu are aplicare, deoarece Codul de procedură penală nu prevede această procedură, totuși este necesar a accentua importanța acestui institut pentru implementarea principiului contradictorialității în procesul penal. Considerăm că în viitorul apropiat, o dată cu dezvoltarea procesului penal, în Republica Moldova se va institui Curtea cu jurați ca un instrument caracteristic procesului penal contradictorial clasic.

Curțile cu jurați, în felul cum acționează actualmente în alte țări, au apărut, pentru prima dată, în *Anglia*, care a servit drept o cucerire pentru lumea civilizată în lupta pentru libertățile progresiste la acea oră, mai ales pentru garanțiile libertății individuale ale fiecărui cetățean. Tradițiile vechi engleze de înfăptuire a justiției au rămas și până în prezent un model de asigurare a drepturilor și libertăților persoanei și, după cum menționează unii autori, „marile transformări sociale din ultimele secole nu au făcut decât să perfecționeze, să amplifice și să consacre vechile deziderate ale moralei și ale filozofiei juridice”⁴³. Astfel, Curțile cu jurați, apărute în sec. al XVIII-lea, având menirea de a nu permite abuzul de putere din partea judecătorilor și a statului în general, devin o parte a sistemului statal, ele rămânând ca temelie a sistemului judiciar englez actual⁴⁴. La început, Curtea cu jurați a fost formată pentru soluționarea litigiilor financiare.

În procedura penală apariția Curților cu jurați este legată de Sinodul de la 1215, când Papa Inocențiu al III-lea a interzis slujitorilor bisericii de a exercita ceremoniile religioase în timpul ordaliilor, astfel acestea au fost lichidate și nu se mai foloseau ca metode de efectuare a anchetei judiciare. A apărut necesitatea de a introduce o nouă metodă de procedură judiciară, eforturile în această direcție soldându-se cu instituirea Curților cu Jurați.

Noțiunea de **juriu** era definită drept un grup de persoane neprofesioni-ste chemate prin dispoziția regală pentru stabilirea vinovăției și pronunțarea verdictului. Această procedură eliberează judecătorul de o povară, **dar** și dă garanții depline că aici o persoană nu va fi învinuită pe nedrept de comiterea unei crime. Juriul care participa la proces era compus din persoane care cunoșteau localitatea și obiceiurile. Ele trebuiau să servească ca garanți ai persoanei împotriva samavolniciei puterii regale și judecătorești. Îndeplinirea funcției de jurat se considera o datorie publică, iar eliberarea de la exercitarea ei ca un privilegiu.

Legea cu privire la Curțile cu jurați din 1825 stabilea un cenz de vârstă și avere pentru candidații în juriu: de vârstă de la 21 până la 60 ani; de avere - venitul net de la folosirea pământului sau a casei să nu fie mai mic de 10 lire pe an. În 1972, conform Legii despre judecata

penală, cenzul de avere se anulează. Dreptul englez prevede că fiecare persoană, începând cu vârsta de 17 ani, are dreptul la examinarea cauzei de Curtea cu jurați, în cazul în care pedeapsa stabilită de lege pentru comiterea infracțiunii depășește termenul de 3 luni privațiune de libertate. Dacă inculpatul nu este de acord cu măcar un singur punct din actul de învinuire, atunci următoarea etapă a procesului judiciar este formarea juriului.

Din toate persoanele chemate pentru a participa prin tragere la sorți, se aleg 12 jurați, care intră în componența juriului. Verdictul se pronunță cu majoritatea voturilor. Dacă jurații nu pot ajunge la o înțelegere, judecătorul, care este președinte al Curții în proces, poate dizolva Curtea. De competența Curții mai ține și incriminarea altei infracțiuni inculpatului, ce nu se acuză conform actului de învinuire. Astfel, Curtea îl poate absolve pe inculpat de o infracțiune, dar să-l incrimineze alta.

În Franța apariția Curții cu jurați este legată de Revoluția Franceză, care a lăsat generațiilor următoare marile principii democratice, unele din ele devenind norme ale dreptului internațional. În acea perioadă au suferit schimbări radicale toate instituțiile de stat ce urmau să devină sprijinul de bază al statalității Franței. Una dintre garanțiile asigurării drepturilor și libertăților individuale este ideea participării poporului la înfăptuirea justiției.

O adâncă urmă în istoria Curților cu jurați din Franța a lăsat-o perioada lui Napoleon. Acesta tindea să organizeze o societate nouă, ținând cont de tot ce este necesar pentru activitatea vitală. Codul de procedură penală de la 27 noiembrie 1908, cu unele modificări, a fost în vigoare până în 1958. În 1941, în timpul regimului fascist, Curțile cu jurați au fost supuse unor reorganizări substanțiale. Au fost lichidate cele două colegii (juriul neprofesioniști și judecătorii profesioniști), sentința urmând să fie pronunțată de judecată în componența a șase jurați și trei judecători profesioniști.⁴⁶

Noul Cod, care a intrat în vigoare la 2 martie 1959, a introdus modificări esențiale în ceea ce privește componența Curților cu jurați, modificând și ordinea de votare. Numărul juraților a crescut până la nouă persoane și s-a decis ca fiecare hotărâre nefavorabilă pentru inculpat să fie luată numai cu majoritatea calificată de voturi - adică nu mai puțin de opt, cu scopul excluderii posibilității de acuzare a inculpatului sau de adoptare a unei hotărâri dacă împotriva acesteia au votat majoritatea juraților.

În Germania instituția Curților cu jurați a fost introdusă de armata lui Napoleon, fiind acceptată de sistemul judiciar german. În unele regiuni ale Germaniei, în anii 50 ai sec. al XIX-lea s-au introdus și judecățile *seffeni*, în a căror componență intrau judecători și asesori. Deosebirea între Curtea cu jurați și judecata *seffeni* consta în faptul că în ultima funcționa un singur colegiu mixt care soluționa toate chestiunile cauzei, de asemenea și termenul pedepsei, fiind alcătuită din 7-11 membri.

Codul german de procedură penală, care funcționează cu unele modificări până în prezent, a fost adoptat la 1 februarie 1877. în Capitolul II al Codului este reglementată și procedura judiciară în Curțile cu jurați. O dată cu instaurarea dictaturii fasciste, în Germania au fost lichidate bazele democratice ale procedurii penale și organizării judiciare, justiția fiind transformată în unealtă de răfuială. Toate instituțiile judiciare trec sub controlul „conducerii politice supreme”.⁴⁷ La 12 septembrie 1950 este adoptată o nouă lege privitor la organizarea judiciară și a procedurii penale, conform căreia Curțile cu jurați au fost restabilite, în componența lor intrând trei judecători și șase jurați.

Un rol important îl joacă Curțile cu jurați în procedura austriacă. în *Austria*, participarea poporului la înfăptuirea justiției este reglementată de art.91 al Constituției. Curțile cu jurați examinează cauzele în componența a trei judecători și opt jurați. în această țară este stabilită drept judecată de primă instanță și judecata de *seffeni* în componența a doi magistrați specializați și doi asesori, cu drepturi egale. Pe seama Curților cu jurați este pusă examinarea tuturor cauzelor legate de comiterea infracțiunilor politice, de asemenea și infracțiunile pentru care se prevede ca termenul privațiunii de libertate să depășească 10 ani. Pentru exercitarea funcției de jurați, aceasta fiind o datorie obștească, persoana nu este remunerată, primind doar unele compensații. Pentru a îndeplini funcția de jurat este necesară cetățenia austriacă și vârsta de 30 de ani.

Asemănătoare celor austriece sunt și Curțile cu *asizi în Italia*. Art. 102 al Constituției italiene prevede participarea directă a poporului la înfăptuirea justiției. Curțile cu jurați au fost introduse în Italia conform decretului de la 23 martie 1931 în care se specifică că colegiul unic soluționează chestiunea privind vinovăția sau nevinovăția inculpatului, aplicarea pedepsei și pronunțarea sentinței. Aceste Curți se compuneau din doi judecători și cinci asesori. în prezent, în Italia Curțile cu jurați funcționează pe lângă Curțile de Apel.

Curțile cu jurați ocupă un loc important și în sistemul organelor judiciare ale S.U.A. Această instituție și-a păstrat importanța mai mult decât în Anglia. în S.U.A. istoria Curților cu jurați este strâns legată de istoria țării, instituția dată fiind fondată aproximativ în aceeași perioadă când a fost adoptată și Constituția. Fiind prima Constituție a statului în istoria omenirii, reglementează și participarea poporului la înfăptuirea justiției. Articolul 3 al Constituției presupune că toate cazurile provenite din infracțiuni, cu excepția celor de impiciment, să fie soluționate de Curțile cu jurați. Dreptul persoanei de a fi judecat de concetățenii săi este un drept constituțional care este revendicat atât de cetățeni, cât și de juriști profesioniști, anume din cauza că această instituție asigură incontestabil ocrotirea și garantarea drepturilor părților. Legislația federală stabilește două tipuri de juriu: juriul mare și juriul mic. Juriul mare determină dacă persoana a comis infracțiunea care i se incriminează, juriul mic este ales din rândul locuitorilor localității respective pentru a constata dacă este sau nu vinovată persoana care se acuză. în componența juriului intră 12

persoane, însă în unele state pot fi și mai puține. Verdictul este pronunțat prin vot secret, cu majoritatea de voturi.

Curțile cu jurați, ca instituții ale puterii judiciare, ocupă un loc important în sistemele judiciare ale țărilor cu tradiții democratice. Atât reprezentanții poporului, cât și juriștii profesioniști, văd în această instituție o garanție a respectării drepturilor și libertăților cetățenilor, o asigurare a soluționării obiective și nepărtinitoare a cauzelor, o formă de participare a poporului la activitatea puterii a treia. Istoria Curților cu jurați ne dovedește că, apărute ca rezultat al activității umane, aceste instituții cu tradiții bogate vor funcționa atâta timp cât va exista însăși puterea judiciară. În nici o perioadă această instituție nu a prezentat pericol pentru ordinea de drept democratică. Această instituție a fost ignorată doar în timpul instaurării dictaturilor. În societățile civilizate însă Curtea cu jurați a fost folosită și ca garant al justiției democratice în condițiile luptei politice. Curtea cu jurați a fost tot timpul necesară pentru confirmarea adevărului și justeței. Apariția Curților cu jurați este legată de necesitatea introducerii în pânza judecătorească a „elementului popular” în persoana juraților. Jurații, spre deosebire de judecătorul profesionist, nu depind de structurile puterii nici din punct de vedere material, nici din punct de vedere juridic ori psihologic. Componentul cantitativ (12 jurați) și prezența reprezentanților diferitelor grupuri sociale îi atribuie procesului judecătoresc elementul controlului social.

Jurații reînnoiesc încrederea cetățenilor în justiție, care încep să vadă în ei pe reprezentanții săi, care sunt garanții protecției drepturilor și intereselor lor legale. Jurații nu iau cunoștință cu materialele dosarului, pentru ca până la începerea judecății la ei să nu se formeze o idee preconcepută, pentru ca ei să fie maximal de obiectivi și imparțiali. Jurații nu au dreptul de a aprecia partea juridică a infracțiunii săvârșite. Ei sunt Judecătorii faptului”. Pe ei îi interesează în judecată numai trei întrebări: dacă este demonstrat că fapta respectivă a avut loc, dacă fapta dată a fost săvârșită de inculpat și dacă el este vinovat sau nu.

Discuția asupra problemelor menționate se desfășoară în camera de consiliu în lipsa altor persoane și a judecătorului profesionist. În timpul examinării cauzei de către Curtea de jurați avocatul are posibilitate reală de a concura cu procurorul. Încă o prioritate a Curților cu jurați este că ele apără independența judecătorilor. Chiar și în cazul celor mai favorabile circumstanțe, judecătorul, care adoptă o hotărâre nepopulară, nimereste sub critici opiniei publice, iar uneori și a unor funcționari publici, ceea ce-i poate dăuna lui, familiei sale și carierei sale. Jurații, păstrând anonimatul după terminarea cauzei și nefiind cunoscuți opiniei publice, sunt o bună formă organizatorică a soluționării cauzelor dificile, în caz dacă adoptarea hotărârilor de către judecător a fost însoțită de dificultăți. Neocupând un post oficial, nefiind legați de stat, neavând ambiții politice, ei sunt într-adevăr independenți.

Trebuie de avut în vedere că fără Curtea cu jurați nu întotdeauna este posibilă judecata independentă, iar fără judecată independentă nu este posibilă întronarea legalității și respectului față de lege. Independența și inviolabilitatea juratului are mare importanță pentru justiție, însă există o circumstanță nu mai puțin, ci chiar și mai importantă: puritatea conștiinței omului care a devenit jurat. Raționalitatea includerii Curții cu jurați în sistemul judecătoresc se întemeiază nu numai pe speranțe efemere că în virtutea naturii sale democratice va da garanții sigure împotriva unor oarecare erori judecătorești, dar și pe apelările la faptul că pentru concluzia privind nevinovăția persoanei trase la răspundere penală sunt suficiente conștiința și bunul simț.

Activitatea Curții cu jurați reduce în mare măsură riscul abuzului și erorilor judecătorești, considerabil dezvoltă contradictorialitatea dezbaterilor judiciare, contribuind astfel la rolul activ al învinuirii și apărării, excluderea din judecată a spiritului birocrat, creșterea activității sociale a cetățenilor, sporește responsabilitatea lor pentru destinul oamenilor, încrederea oamenilor simpli în judecată ca fiind una echitabilă, dezinteresată și obiectivă.

Încheiere

Procesul penal reprezintă o activitate specifică reglementată de lege, desfășurată de organele de urmărire penală, de organele procuraturii și de instanțele judecătorești în domeniul justiției penale cu participarea părților în proces și a altor subiecți, în scopul constatării și descoperirii infracțiunilor, tragerii la răspundere și pedepsirii persoanelor vinovate de săvârșirea lor, asigurării condițiilor pentru repararea prejudiciului cauzat prin săvârșirea infracțiunii.

Ordinea procesuală, limitele și modalitățile activității organelor judiciare, precum și a altor subiecți participanți în proces sînt reglementate detaliat de legea procesual penală.

Activitatea procesual penală se desfășoară pe etape ce derulează în următoarea succesiune: pornirea urmăririi penale, desfășurarea și terminarea urmăririi penale, trimiterea cauzei în judecată, judecarea și rezolvarea cauzei penale, punerea în executare a sentinței sau a altor hotărîri judecătorești definitive.

Scopul procesului penal este direcționat spre:

- apărarea persoanei, a drepturilor și libertăților acesteia, a societății și statului împotriva fenomenului criminalității;
- constatarea și descoperirea tuturor infracțiunilor săvârșite;
- prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni;
- aplicarea legii procesual penale în așa mod ca orice persoană care a săvîrșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată decît în baza unei sentințe a instanței de judecată și în strictă conformitate cu legea;

- protejarea persoanei și a societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere din organele de urmărire penală, procuratură și instanțele judecătorești în activitatea lor legată de urmărirea penală, judecarea cauzelor penale, cercetarea infracțiunilor săvârșite sau aflate la etapa de tentativă;

- desfășurarea procesului penal în așa mod încât nici o persoană fizică sau juridică să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată, temeiul juridic constituindu-l în exclusivitate fapta prejudiciabilă săvârșită;

- efectuarea urmăririi penale și judecarea cauzelor penale astfel ca nici o persoană să nu fie supusă nelegitim, neîntemeiat, în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere;

- asigurarea condițiilor pentru repararea, deplină sau parțială, a prejudiciului cauzat părții vătămate prin săvârșirea infracțiunii;

- reabilitarea-restabilirea în drepturile încălcate nelegitim a persoanei nevinovate trase la răspundere penală, condamnate sau supuse neîntemeiat măsurilor procesuale de constrângere.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994
2. Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova nr. 122 – XV din 14 aprilie 2002
3. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 – XV din 18 aprilie 2002
4. Apetrei Mihai. *Drept Procesual Penal*. București: Europa Nova 1996
5. Aramă Elena. *Istoria Dreptului Românesc*. Chișinău: Tipografia centrală, 1995.
6. Tudor Osoianu Victor Orândaș. *Procedură Penală*. Chișinău 2004
7. Igor Dolea Dumitru Roman. *Drept Procesual Penal*. Chișinău: Editura Cartier MD2012, 2005